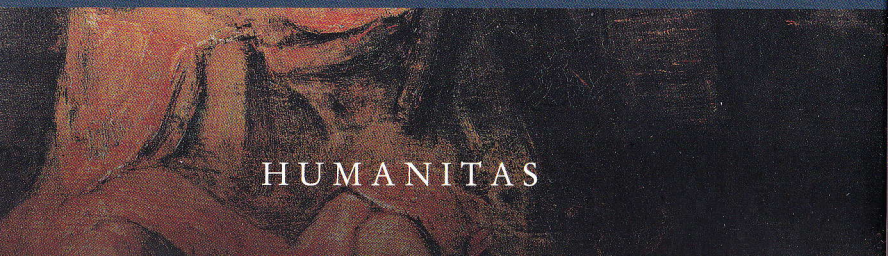

HENRI J.M. NOUWEN

FIUL RISIPITOR

POVESTEA UNEI ÎNTOARCERI ACASĂ

HUMANITAS

HENRI J.M. NOUWEN

FIUL RISIPITOR

POVESTEA UNEI ÎNTOARCERI ACASĂ

Traducere din engleză de
MONICA BROȘTEANU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

Povestea celor doi fii și a tatălui lor	7
Prolog: Întâlnire cu un tablou	9
Introducere: Fiul cel mic, fiul cel mare și tatăl	31

PARTEA ÎNTÂI. FIUL CEL MIC

1. Rembrandt și fiul cel mic	41
2. Fiul cel mic pleacă	47
3. Întoarcerea fiului celui mic	60

PARTEA A DOUA. FIUL CEL MARE

4. Rembrandt și fiul cel mare	83
5. Fiul cel mare pleacă	89
6. Întoarcerea fiului celui mare	102

PARTEA A TREIA. TATĂL

7. Rembrandt și Tatăl	123
8. Tatăl își primește fiul acasă	131
9. Tatăl dă poruncă să se facă sărbătoare	147
Încheiere: Transformarea în Tatăl	161
Epilog: Trăirea tabloului	181
Mulțumiri	189
Creditele ilustrațiilor	191

PARTEA ÎNTÂI FIUL CEL MIC

Fiul cel mic i-a zis tatălui: „Tată, dă-mi partea de avere ce mi se cuvine!“ Și tatăl le-a împărțit averea. Nu după multe zile, adunând toate, fiul mai mic a plecat într-o țară îndepărtată și acolo și-a risipit averea trăind în desfrânare.

După ce a cheltuit tot, a venit foamete mare în țara aceea și el a început să ducă lipsă. Atunci a mers și s-a oploșit pe lângă unul din locuitorii țării aceleia. Iar acela l-a trimis la moșia sa ca să-i păzească porcii. Și ar fi dorit să-și umple pânțele cu roșcovele pe care le mâncau porcii, dar nimeni nu i le dădea.

Intrând atunci în sine, și-a zis: „Câți argați în casa tatălui meu au belșug de pâine, iar eu mor aici de foame! Mă voi scula și mă voi duce la tatăl meu și-i voi spune: Tată, am păcătuit împotriva cerului și înaintea ta; nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău: primește-mă ca pe unul din argații tăi!“ Și, sculându-se, a plecat la tatăl său.

I

REMBRANDT ȘI FIUL CEL MIC

Rembrandt era aproape de moarte când a pictat *Fiul risipitor*. A fost, probabil, una dintre ultimele sale lucrări. Cu cât citesc mai mult despre el și cu cât îl privesc mai mult, îl văd ca pe o declarație finală a unei vieți tumultuoase și chinuite. Alături de tabloul neterminat *Simeon și Pruncul Isus*, *Fiul risipitor* arată cum se percepea pictorul pe sine la bătrânețe – o percepție în care orbirea fizică și o profundă vedere lăuntrică sunt intim legate. Felul în care Simeon îl ține pe copilașul plătând și felul în care bătrânul tată își cuprinde în brațe fiul ostenit dezvăluie o viziune interioară ce amintește de cuvintele lui Isus către ucenici: „Fericiți ochii

care văd ceea ce vedeți voi" (Luca 10, 23). Și Simeon, și tatăl fiului întors acasă poartă *înlăuntrul* lor acea lumină tainică ce-i ajută să vadă. Este o lumină interioară, adânc ascunsă, dar iradiind o frumusețe tandră, atotpătrunzătoare.

Însă această lumină rămăsese ascunsă multă vreme. Ani de-a rândul a fost de neatins pentru Rembrandt. Doar treptat și prin mult chin a ajuns el să cunoască lumina dinăuntrul său și, prin sine însuși, lumina din cei pe care îi picta. Înainte să fie ca tatăl, Rembrandt a fost multă vreme ca tânărul cel semeț care „și-a adunat tot ce avea și a plecat într-o țară îndepărtată, unde și-a risipit banii“.

Când privesc autoportretele profund interiorizate pe care Rembrandt le-a realizat în ultimii săi ani și care explică mult din măiestria cu care i-a pictat pe luminosul tată și pe bătrânul Simeon, nu trebuie să uit că, în tinerețe, Rembrandt avea toate însușirile fiului risipitor: nechibzuit, încrezut, cheltuitor, înclinat spre plăceri și foarte arogant. La treizeci de ani, s-a pictat pe sine împreună cu soția sa, Saskia, în chip de fiu pierdut, într-un bordel. Nu se vede acolo nici o interioritate. Beat, cu gura întredeschisă și cu ochi lacomi și lascivi, privește disprețuitor spre cei care se uită la portretul său, ca și cum ar spune: „Nu-i așa că e foarte distractiv?“ Cu mâna dreaptă ridică un pahar pe jumătate golit, în vreme ce cu stânga o ține pe după mijloc pe fata ai cărei ochi nu sunt mai puțin lascivi decât ai săi. Părul lung, cârlionțat al lui Rembrandt, pălăria de catifea cu un imens panaș alb și sabia cu teacă de

piele și mâner aurit ce atinge spatele celor doi cheflii le vădesc neîndoielnic intențiile. Perdeaua trasă aflată în colțul din dreapta sus trimite cu gândul la bordelurile din infamul cartier roșu al Amsterdamului. Privind cu atenție acest autoportret senzual al tânărului Rembrandt înfățișat ca fiul risipitor, îmi vine greu să cred că este vorba de același om care, treizeci de ani mai târziu, s-a pictat pe sine cu ochi ce pătrund atât de adânc tainele ascunse ale vieții.

Însă toți biografuli lui Rembrandt îl descriu ca pe un tânăr mândru, puternic convins de genialitatea sa și nerăbdător să exploreze tot ce-i putea oferi lumea; un extrovertit iubitor de lux și căruia nu-i păsa defel de cei din jur. Cu siguranță, una dintre principalele preocupări ale lui Rembrandt era legată de bani. Câștiga foarte mulți, cheltuia foarte mulți și a pierdut foarte mulți. Și-a risipit multă energie în lungi și istovitoare procese legate de probleme financiare și de proceduri de faliment. Autoportretele pictate pe când se apropia de treizeci de ani, și la câțiva ani după aceea, îl arată pe Rembrandt ca pe un om însetat de faimă și de adulare, iubitor de ținute extravagante, preferând lanțurile de aur tradiționalelor gulere albe scrobite și arborând pălării ciudate, berete, coifuri și turbane. Deși această vestimentație excentrică poate fi considerată în mare măsură un mod firesc de a pune în practică și de a afișa tehnici de pictură, ea arată totuși și un personaj arogant care nu era preocupat doar să-și încânte sponsorii.

Dar această scurtă perioadă de succes, popularitate și bogăție este urmată de suferință, nenorocire și dezastre. E greu, aproape imposibil să rezumi nenumăratele

necazuri din viața lui Rembrandt. Ele se aseamănă întru câțva cu cele ale fiului risipitor. După ce i-a pierdut pe fiul său Rumbartus, în 1635, pe fiica cea mare, Cornelia, în 1638, și pe cea de-a doua, tot Cornelia, în 1640, soția lui, Saskia, pe care o iubea și o admira mult, a murit în 1642. Rembrandt rămâne cu fiul său de nouă luni, Titus. După moartea Saskiei, viața lui este în continuare marcată de o mulțime de suferințe și necazuri. O relație foarte nefericită cu doica lui Titus, Geertje Dirckx, încheiată cu procese și cu internarea Geertjei într-un ospiciu, e urmată de o legătură mai stabilă cu Hendrickje Stoffels. Ea îi naște un fiu, care moare în 1652, și o fiică, pe nume Cornelia, singurul dintre copiii lui care avea să supraviețuiască.

În acești ani, popularitatea lui Rembrandt ca pictor a tot scăzut, deși câțiva colecționari și critici au continuat să-l recunoască drept unul dintre cei mai mari pictori ai vremii. Problemele sale financiare au devenit atât de grave, încât în 1656 e declarat insolvent și solicită dreptul de a-și transfera toate proprietățile și bunurile către creditorii pentru a evita falimentul. Tot ce avea Rembrandt, lucrările sale și ale altor pictori, bogata sa colecție de artefacte, casa din Amsterdam, cu tot cu mobila, sunt vândute în trei licitații în anii 1657 și 1658.

Deși nu va scăpa niciodată de datorii și de debitori, după ce împlinește cincizeci de ani reușește să-și găsească o oarecare liniște. Căldura tot mai mare și interioritatea tablourilor sale din această perioadă arată că numeroasele deziluzii nu l-au înrăit. Dimpotrivă, au avut un efect purificator asupra felului său de a

vedea. Jakob Rosenberg scrie: „A început să privească omul și natura cu un ochi și mai pătrunzător, nemai-fînd distras de strălucirea exterioară sau de aspecte teatrale.”¹ În 1663 moare Hendrickje, iar cinci ani mai târziu Rembrandt asistă nu numai la căsătoria, dar și la moartea iubitului său fiu Titus. Rămas sărac și singur, se stinge și el din viață, în 1669. Doar fiica sa Cornelia, nora, Magdalena van Loo, și nepoata sa Titia supraviețuiesc.

Când mă uit la fiul risipitor îngenunchat în fața tatălui său și lipindu-și fața de pieptul lui, nu pot să nu-l văd pe pictorul odinioară atât de adulat și de încrezător care a ajuns să-și dea seama cu durere că toată gloria pe care și-o dobândise s-a dovedit a fi deșartă. În locul veșmintelor bogate cu care tânărul Rembrandt s-a pictat pe sine în bordel, acum poartă doar o tunică ponosită ce-i acoperă trupul slab, iar sandalele pe care le purtase la un drum atât de lung se uzaseră cu totul și ajunseseră de nefolosite.

Mutându-mi privirea de la fiul căit la tatăl plin de milă, văd că lumina sclipitoare reflectată de lanțuri de aur, harnașamente, coifuri, lumânări și lămpi ascunse s-a stins și a fost înlocuită de lumina lăuntrică a bătrâneții. Este trecerea de la mărirea ce duce la o căutare tot mai înverșunată a averii și popularității la mărirea ascunsă în sufletul omenesc, care este mai presus de moarte.

1. Jakob Rosenberg, *Rembrandt: Life and Work*, 3rd edition, Phaidon, London–New York, 1968, p. 26.

FIUL CEL MIC PLEACĂ

Cel mai mic dintre ei i-a zis tatălui: „Tată, dă-mi partea de avere ce mi se cuvine!“ Și tatăl le-a împărțit averea. Nu după multe zile, adunând toate, fiul mai mic a plecat într-o țară îndepărtată și acolo și-a risipit averea trăind în desfrânare.

O respingere radicală

Titlul complet al tabloului lui Rembrandt este, cum am spus, *Întoarcerea fiului risipitor*. Dacă e „întoarcere“ înseamnă că a fost o plecare. Tatăl care-și întâmpină fiul este atât de bucuros fiindcă fiul său „era mort și a înviat; pierdut era și s-a aflat“. Bucuria imensă de a-l primi înapoi pe fiul pierdut ascunde durerea imensă suferită mai înainte. Regăsirea are în fundal pierderea, întoarcerea ascunde plecarea. Privind la întoarcerea duioasă și plină de bucurie, trebuie să mă încumet să gust evenimentele dureroase care au precedat-o. Numai dacă am curajul să cercetez adânc ce înseamnă plecarea de acasă pot ajunge la o înțelegere adevărată a întoarcerii.